

HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN ANLAM VE ALANI **-Kur'an Merkezli Bir Tanımlama ve Değerlendirme-***

GİRİŞ

İnsanoğlunu diğer canlılardan farklı kılan temel özelliği, akletmesinin bir sonucu olarak, çevresini yeniden tanımlayıp, yorumlaması ve onu olumlu veya olumsuz anlamda değiştirip dönüştürerek yeniden inşa etmesidir. Bu değiştirip dönüştürme ve inşa etme özelliği istisnasız insan soyunun bütün fertleri için söz konusudur. Bunlar, onun doğasının gereği olarak doğumu ile birlikte sahip olduğu temel niteliklerdir. Şüphesiz hem bir canlı hem de bir insan olarak, onun bu özelliklerini kullanabilmesi ancak bazı haklarının/dokunulmazlıklarının olmasına bağlıdır. Bu haklar, onun bir insan olarak hayatını devam ettirmesini, üretmesini, çevresini değiştirip dönüştürmesini sağlar.

İnsanın, sorumluluk sahibi bir varlık olmasına ek olarak canlı olma boyutu onun diğer canlılarla ortak yanı. Yani, doğup büyüyen, yürüyen/hareket eden, yiyen, içen, çiftleşen, üreyen, sonra yaşlanıp ölen hayvani/canlı olma hali. Bilindiği gibi her canlı doğası gereği hayatta kalmak ister ve hayatta kalmak için yapması gerekenleri de yapar. Bu içgüdü veya var olma yeteneği onun hayatta kalması ve soyunu devam ettirmesini sağlar. Bu, hayatta kalma güdüsü bütün canlılarda böyledir. Aslında bu hayatta kalma içgüdü veya isteği, doğuştan sahip olduğu yeteneklerini ortaya çıkarabilmesi için temel bir araç olsa gerektir.

Örneğin; bal arısının doğası bal yapmak, ipek böceğinin doğası ipek kozası örmektir. Bu hayvanlar bu amaçlarını gerçekleştirmek, varoluşlarının gereğini yapmak için hayatta kalmaya çalışırlar. Tüm mücadeleleri bunun üzerine kuruludur. İpek böceğine yaşama ve sanatını icra etme hakkı tanındığında ancak, o, ipek böceği olarak hayatını devam ettirebilir. Örümceği, koza yapmaktan, arıyı bal yapmaktan men etmek veya farklı şeyler yaptırmak, onun doğasını bozmak ve bir anlamda yaşama hakkını elinden almak anlamına gelir. Her canlı hayatta kalmak için beslenir, ürer ve doğasının gerektirdiği gibi davranır. Doğayı da diğer canlılarla birlikte paylaşarak, doğasının izin verdiği şekilde yaşar. Bu düzen, evrende, canlıların var olduğu ilk günde nasıl bir özeliğe sahipse, bugün de aynı özelliğiyle devam etmektedir.

ZORUNLULUKLAR ALANI

Bir canlı olarak insanoğlu da böyledir; kendi hayatını ve kendi soyunu devam ettirebilmek için doğasında olanı yapar. Yer, içer, uyur, vücudunu sığağa ve soğuğa karşı korur ve ürer. Bu yanı her canlıda olduğu gibidir. Bugün, yaşama hakkı, beslenme hakkı, barınma hakkı, evlenebilme hakkı/çoğalabilme hakkı diye telaffuz ettiğimiz bu haklar, onun bir canlı olarak, tıpkı diğer canlılar gibi, örneğin, bir bitkiden, bir kuş cinsinden farksız olarak, hayatını devam ettirebilmesi için en asgari şartları oluşturur. İnsan, ancak bu yaşama vasatını sağladıktan sonra insan konumuna yükselir. Yani ona bu yaşama vasatı/imkanı/ortamı sağlandıktan sonra insani sorumluluklar yüklenir. Ona, bu yaşama vasatı sağlanmadan, insani sorumluluklar yüklemek veya onun akıllı bir varlık olmasının bir gereği olarak, bazı haklara sahip olduğunu söylemek, karşılığı olmayan bir söz söylemenin ötesinde hiçbir anlam ifade etmez.

Çünkü bu varlığın önce aklını, (içgüdülerini değil) kullanacak bir kıvama gelmesi, bir vasata sahip olması gerekir. Bir insan, ancak bir canlı olarak, yani, İslam âlimlerinin

---

* <http://istanbul.mazlumder.org/yayinlar/detay/makaleler/8/hak-ve-ozgurluklerin-anlam-ve-alani/449>

“Mekasidu’s-şeria” diye ifade ettikleri beş ilkedен dördünün; (canı, malı, nesli, akli koruma) güvenliği ve devamı sağlandıktan sonra, yeryüzünde sıradan herhangi bir canlının sahip olduğu/olması gereken bir yapıya kavuşur. İşte, bu alan zorunluluklar alanıdır. Yani doğal alandır. Sorumluluk da bu zorunluluklar alanının inşasından sonra ortaya çıkar.

SORUMLULUKLAR ALANI

Sorumluluk alanı aslında baştan sona bir özgürlükler alanıdır. Yani akıllı bir varlık olmasının bir sonucu olarak var olduğu, insan olduğu bir alandır. Kişinin özgür iradesi bu alanda tezahür eder. Onun bütün yapıp ettikleri, iyi veya kötü diye nitelenebilecek davranışları, özgür iradesinin gereği, kendi tercihleri olarak hepsi bu alanda ortaya çıkar. Bu nedenle üzerinde durulması ve mücadele edilmesi gereken asıl alan, tercihler dünyası ile ilgili olanıdır. İşte biz bu, sorumlulukların ön plana çıktığı alana, hak ve özgürlükler alanı diyoruz.

Bir canlı olarak, onun yaşama, barınma, doyma, üreme gibi doğal ve zorunlu ihtiyaçlarını hak ve özgürlükler kapsamında ele almak doğru olmaz. Çünkü o alan, var olma alanıdır. O alan daraltıldığında kişinin veya canlıının varlığı ortadan kaldırılmış olur. Hak ve özgürlükler özellikle insanın tercihleri konusunda söz konusu olmalıdır. Çünkü insanlar bu tercihleri sebebiyle diğer varlıklardan ayrılırlar ve bu tercihleri sebebiyle sorumludurlar. Aynı şekilde iyi veya kötü bir medeniyet inşa ediyor olmaları da bu tercihleri sebebiyledir. Yaşam, barınma, üreme, doyma gibi onu canlı kılan temel ihtiyaçlarını bir hak olarak sunmak ve bunu ona lüt-fetmiş olmak, inananlar için onu yaratana; inanmayanlar için doğaya bir saygısızlıktır. Biz bu çalışmamızda, Kur’an’ın temel ilke ve hedeflerinden yola çıkarak, daha çok tercihlere yönelik hak ve özgürlükler üzerinde yoğunlaşacağız.

Kur’an’ın Özgürlük, Hak ve Adalet Vurgusu

Kur’an bir anayasa veya hukuk metni olmadığı için zorunluluklar ve sorumluluklar alanları ile ilgili ilke, prensip ve görüşleri belli sure’de veya bir başlık altında toplanmış değildir, metnin bütününe yayılmıştır.

Bu nedenle bir metnin mesajını, amaç ve ilkelerini sağlıklı bir şekilde anlamanın birden fazla yolu olabilir, ancak bunların en önemlisi, kullandığı kavramları, bu kavramlara yüklediği anlam ve yaptığı vurguyu anlamaktan geçer. Bu açıdan Kur’an tetkik edildiğinde birçok temel kavramla karşılaşılır. Bu temel kavramların başında da (en yaygın olarak kullanılanları) “hak” ve “adalet” kelimeleri gelmektedir. Bu kelimelerin, eş anlamlıları ve yakın/benzer anlamlıları da düşünüldüğünde Kur’an’ın hak ve özgürlüklere vurgusu kendiliğinden ortaya çıkar.

Hak ve adalet kelimeleri, Kur’an’ın temel kavramlarından olduğu gibi Allah’ın “esma-ül hüsna”sındandır da. Bu kavramların önemi sadece, Kur’an’da çok tekrarlanması veya Allah’a isim/sıfat olması nedeniyle değildir. Belki de onların önemi, bireyi ve toplumu ilgilendiren her bağlamda geçiyor olması nedeniyledir. Öyle ki bu terimler, birey-birey, birey-toplum, birey-toplum-Allah arasındaki ilişkilerde temel terimler olarak yer alır. Aradaki iletişim ve düzen, bu kelimeler ve türevleriyle sağlanır. Bu nedenle tüm Kur’anî anlatımlarda hak ve adalet vurgusu, hep ön plandadır. Bu yapısı, Kur’an’ı diğer metinlerden ayıran en belirgin özelliğidir.

Hak ve adalet terimleri, Kur’an’da, nadiren tavsiye niteliğinde ve bir durum tespiti olarak kullanılsa da genellikle emir kipiyle kullanılır. Bu konudaki vurgusu çağdaş metinlerden daha belirgindir. Uluslararası metinlerde ifadeler genellikle “ancak” diye bir şart bağlacıyla

birlikte kullanılmakta veya “meli, malı,” şeklinde sona ermekte ve her durumda bir muğlaklığa ve belirsizliğe neden olmaktadır. Oysa Kur’an’da, özellikle konu ile ilgili kullanımlar, kesin ifadelerle dile getirilmekte ve cümleler, “yapınız”, “ediniz”, “helal kılınmıştır”, “haram kılınmıştır” şeklinde tamamlanmaktadır.

Tavsiye kipiyle geçtiği yerlerde bile, metin bütünlüğü içerisinde ele alındığında, bir belirsizliğin olmadığı sezilir. Anlatım hangi kip ile kullanılmış olursa olsun, çağdaş metinlerde olduğu gibi bir muğlaklık, belirsizlik ve muhatapsızlık söz konusu değildir. Tam aksine tüm ifadelerde kesin bir bağlayıcılık vardır. Muhataplar; hukuki, sosyal, kültürel ve inanç yönünden bir bağlayıcılık içerisine sokulmaktadır. Çağdaş metinlerdeki en büyük sorun olan muhatapsızlık, Kur’an ifadelerinde kesin bağlayıcılığa dönüşmüş durumdadır.

Aynı şekilde Kur’an’da, hak ve özgürlüklerin sınırları ortaya konulurken, yasaklar belirlenmekte, bunların dışında kalanların hakları olduğu ifade edilmektedir. Oysa Batı devlet geleneğinde ve imparatorluklar kültüründe durum bunun tam tersidir, haklar sayılmakta, dışarıda kalanlar yasaklar olarak belirlenmektedir. Yani yasaklar esas, haklar istisnadır.

Ancak, Kur’an’daki bu algı ve anlayış, onun müntesiplerinin ortaya koyduğu metinlerde pek görülmez. Onlardaki algı da Kur’an’dakinin tersine, egemenlerde olduğu gibi yasaklar esas, haklar istisnadır. Bunun sebebi katılımcılığı ve çoğulculuğu esas alan yönetim şekli ve hayat algısının, Peygamberin vefatından çok kısa bir süre sonra sultanlığa dönüşmüş olmasıdır. Bu durum, çok geçmeden İslam düşüncesini de bu yönde evriltilmiş, hak ve özgürlüklerin alanları daraltılıp, yasaklar ön plana çıkarmıştır. Bu evrilme hayatın bütün alanlarına sirayet ettiği için Kur’anî düsturların bireysel uygulamalardaki etkisi de azalmıştır. Dolayısıyla bireysel ve toplumsal bazda Müslümanların uygulamalarıyla Kur’ani düsturları aynileştirmek gerekir.

Kur’an, hak ve özgürlükler esas alınarak okunduğunda, öncelikle insanın, canlılardan bir canlı olarak tüm ihtiyaçlarının karşılandığı ve yeryüzündeki her şeyin emrine verildiği ifade edilmektedir. Sonra temel ihtiyaçları karşılanmış bir canlı olarak nasıl bir özelliğe sahip olduğu teferruat boyutunda ele alınmakta, Kur’an’ın bir hak olarak gördüğü “tercih yapma” hakkı ve bu tercihin sonucunda ortaya çıkan söz ve davranışların tam bir güvenceye alındığı sık sık vurgulanmaktadır. Bu durumun, metin bütünlüğü ve kendi anlatım tekniği içerisinde kendine özgü bir üslupla işlendiği görülmektedir. Önce konu, bir süreç içerisinde teferruata girmeden genel çizgileriyle ortaya konmakta, sonra bu konuya ait bazı örnekler verilmektedir. Yani öncelikle temel amaç ve ilkelere vurgu yapılmakta, arkasından bu temel amaç ve ilkelerin hayatta nasıl geçirileceğine dair yöntemler de sunan bazı örnekler aktarılmaktadır. Buradan bakıldığında bu ilâhî metnin, insani özelliğine ve doğal yapısına uygun olarak, bireyi mutlu ve huzurlu kılacak, hak ve hukukunu düzenleyip koruyacak bir anlayış ve hukuki zemin ortaya koyan en iddialı, en kapsamlı metin olduğu görülür. Özellikle Kur’anı nüzul sırasını esas alarak okuduğumuzda onun bu yaklaşımı daha net bir şekilde görülebilmektedir.

Kur’an hukuki bir metin olmanın ötesinde bir hidayet rehberidir. Yani bir tercihler rehberidir. Onun bu özelliği, tercihler konusundaki vurgusunu daha belirgin, daha anlamlı ve önemli kılmaktadır. Bu nedenle sosyal hayat, bu tercihlere göre oluştuğundan, Kur’an’da ortaya konulan yasal düzenlemeler, dini, sosyal ve kültürel bir boyut da kazanmaktadır. Böylece hayatın tüm alanlarıyla desteklenip kaynaştırılarak, toplumla ve günlük hayatla iç içe girmesi sağlanmaktadır. Bu düzenlemeler bir yerde, bireylerin tercihlerinin bir yansıması olarak

tezahür etmekte ve yasal düzenlemelerin birey ve toplum tarafından içselleştirilip, hayatın kendisi olması sağlanmaktadır.

Bin dört yüz küsür yıldır İslam'ın temel hedeflerine, başka bir deyişle ruhuna uygun yönetimlerden mahrum yaşamış olmalarına rağmen, Müslüman bireyler çok zaman kendi küçük dünyalarında bu ahkâmın bir kısmını uygulayageldikleri için kendileriyle ve çevrelerindekiyle barış içerisinde yaşayagelmışlerdir.

Kur'an'ın hak ve özgürlüklerle ilgili anlatımı farklı boyutlarda farklı üsluplarla ortaya konmaktadır. Bunları şu şekilde tasnif edebiliriz:

1- Kur'an'da bu anlatımlar, bir kıssa/öykü içerisinde övgü, yergi veya bir durum tespiti olarak dile getirilir.

2- Bireylerin hak ve özgürlüklerine ilişkin anlatımlar, "Ahiret" ile ilgili ayetler kümesi içerisinde dolaylı veya dolaysız olarak ifade edilir. Bu ifadeler daha çok iyi veya kötü sonucun gerekçeleri olarak sunulur.

3- Günlük ve sosyal hayatla bağlantısı kurularak, canlı bir öykü anlatılıyormuş gibi sunulur ve böyle bir hava içerisinde günlük hayatta uyulması gerekli olan yasal düzenlemeler ifade edilir.

4- Birey-birey, birey-toplum ilişkileri genel ve özel anlamda herhangi bir örnek olaydan bağımsız olarak sorgulanırken, insanın hak ve özgürlüklerinin genel ilkeleri ve amaçları ortaya konulur.

5- Mesel ve örneklerle, dolaylı anlatım teknikleri kullanılarak bu hak ve özgürlüklere atıfta bulunulur.

6- Doğrudan hukuki anlatımlar olarak hak ve özgürlüklerin neler olduğu, nerede başlayıp nerede bittiği kendi özel kurgusuyla anlatılır.

7- İnsanın yaratılış amacı, yapısı, özellikleri ve sorumlulukları bazen sembolik anlatımlarla, bazen dolaysız anlatımlarla doğrudan ifade edilir.

Genel Esaslar ve Sınırlar

Kur'an ayetleri bir bütün olarak ele alındığında, özellikle hak ve adalet terimlerine yapılan vurgular göz önünde bulundurulduğunda, Kur'an'ın bu konuda şu amaç ve prensipleri ortaya koyduğu görülür:

- a) Kur'an, bireysel ve toplumsal mutluluğu esas alır.
- b) Kazanılmış hakları (daha önceki ilâhi metinlerle veya insanoğlunun kendi çabası ile elde ettiği hakları) kabul eder ve onları güvenceye alır. Bunları geliştirmeyi benimser.
- c) Bireysel ve toplumsal farklılıkları kabul eder ve bu farklılıkları bireysel ve toplumsal barışın esasları olarak görür.
- d) Dini, etnik, sosyal ve ekonomik statüden kaynaklanan ayrıcalıkları reddeder. Bu tür ayrıcalıkların ortadan kaldırılmasını hedefler.
- e) Yönetimde adaleti, danışmayı/seçimi ve hukukun üstünlüğünü esas alır. Zulmü ve haksızlığı reddeder.
- f) Durağan ve donuk değil, dinamik bir yapısı vardır. Ortaya koyduğu düzenlemeler de bu özelliğini yansıtır.

g) Gerçekleştirmek istediği yapısal düzenlemeleri, insanın yapısını ve özelliklerini, toplumsal durumunu, ulusal ve uluslararası ilişkileri göz önünde bulundurarak, bir süreçte yayarak gerçekleştirir.

h) Kadın-erkek ayrımcılığını ve her türlü kayırmacılığı reddeder. İddiaların aksine Kur'an cinsiyetçi, erkek egemen bir dil kullanmaz.

i) Mutlak olarak insanı muhatap alır ve onun canını, malını, doğuştan sahip olduğu yeteneklerini kutsal kabul eder.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Kur'an'ın bu yöndeki amaç ve hedefleriyle modern anlamdaki insan hakları idealleri arasında paralellikler söz konusudur. Bu modern idealler ile Kuranî prensiplerin motamot örtüşmesini beklememek gerekir. Bunun temel birkaç nedeni vardır;

Birincisi, modern anlamdaki insan hakları idealleri konusunda tam bir konsensüs bulunmamaktadır. Temel konular olarak görülebilecek birçok konuda bile farklı görüşler söz konusudur. Konular marjinalleştikçe fikir birliği azalmaktadır. Bu anlamda her tartışmayı veya her söylemi mutlak, insanlığın üzerinde ittifak ettiği bir insan hakkı veya özgürlük söylemi olarak görmemiz söz konusu olamaz. Örneğin Kur'an'ın kesin olarak yasakladığı ve sapkınlık olarak tanımladığı davranışları ne bir insan hakkı olarak ne de toplumsal boyutu olan bir özgürlük alanı olarak görmemiz mümkündür. Aynı şekilde hırs ve tüketimi önceleyen bir algıyı esas alan bir kültürün ürettiklerini de...

İkincisi ise, Batı medeniyeti/kültürü ile İslam'ın insana ve insan ile ilgili olana bakışlarındaki farklılıktır. Kur'an terminolojisinde, özgürlükler alanı alabildiğine geniş tutulur, yasak alan oldukça daraltılmıştır. Yani esas olan özgürlükler alanıdır. Batılı yaklaşımda ise yasaklar alanı alabildiğine geniş tutulmuş, haklar sayılarak, geriye kalanın yasak alanı oluşturduğu ifade edilmiştir.

Kur'an'ın söylemleri ile modern insan hakları söylemlerini karşılaştırırken tüm toplumlar tarafından kabul görmüş metinleri esas almak gerekir. Bu tür metinler ile Kur'ani ilkeleri karşılaştırdığımızda ölüm cezası ve hadler dışında önemli bir farklılığın bulunmadığını görmekteyiz.

Kur'an'daki ölüm cezası, iki farklı düzlemde ele alınmıştır: Birincisi, savaş gibi özel şartların ortaya çıkardığı ölüm cezalarıdır. Bu konuda modern söylemle bir fikir ayrılığı bulunmamaktadır. İkincisi, bu özel şartlar dışında meydana gelen öldürme olayları ile ilgili olarak Kur'an mutlak anlamda bir ölüm cezası öngörmemekte, sorunun çözümünü sosyal şartlara, olayın özelliğine, tarafların anlaşmalarına, en önemlisi de "örf"e bağlamaktadır. Ölüm cezası dâhil tüm had cezaları için örf önemli bir konuma sahiptir, neredeyse temel belirleyici olmaktadır.

İlk İslami uygulamalarda da "örf", önemli bir belirleyici olarak görülmüş, özellikle sosyal boyutu olan konularda temel bir rol üstlenmişti. Bugün de İslam hukuku yeniden inşa edilirken veya yorumlanırken "örf"e önemli bir görev düşecektir. Her dönemin örfü kendine göre dir. Mevcut ekonomik ve sosyo-kültürel ortamda yeniden doğar ve oluşur. Günümüz koşullarına göre düşündüğümüzde toplumların mutabık kaldığı, Kur'an'ın temel hedefleriyle çelişmeyen uluslararası metinleri de "örf" bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Bu genel esasları ve Kur'an'ın hak ve özgürlüklerine yaklaşımını daha iyi anlayabilmek ve günümüz kavramlarıyla daha sağlıklı karşılaştırmalar yapabilmek için, öncelikle

Kur'an'ın insana yaklaşımına, onu nasıl tanımladığına, ona hangi misyon ve sorumluluklar yüklediğine de kısaca değinmemiz gerekiyor. Çünkü Kur'an nasıl bir insan istiyor veya nasıl bir insan inşa ediyor sorusuna verilecek cevap, aynı zamanda hak ve özgürlüklere nasıl yaklaştığının da cevabı olacaktır.

Kur'an İnsanı Nasıl Tanıtıyor/Tanımlıyor?

Kur'an hak ve özgürlükleri tanımlarken insanın yapısını esas alır. Kur'an'ın bir hidayet kitabı, hidayetin muhatabının da insan olması hasebiyle, Kur'an'da, insanın yapısı ve özellikleri konusu her bağlamda dile getirilmiştir. Bu anlatımlarda insanın yapısının kötülük ve iyilik yapmaya uygun bir donanıma sahip olduğu, değişik yansımalarıyla birlikte dile getirilir. Bu anlatımlarda, sadece siyah beyaz tonlardan değil ara tonlardan da söz edilir. Öyle ki, insanın yapısı ve nitelikleri, en olumsuz uç örnekler olarak insanın kan akıtcılığı, fitne çıkarıcılığı ve bozgunculuğu ile ifade edilirken, olumlu uç örnekler de meleklerin kendine secde ettiği, yeryüzünün halifesi olan, her şeyin kendine emanet edildiği bir varlık olarak betimlenir. Yani insanın, iyilik yapan, yardım eden, çevresini koruyup düzenleyen, barışı ve selamı, huzuru, mutluluğu ve güveni yayan bir varlık olmasının yanında, kan akıtan, fitne çıkarıcı, bozgunculuk yapan, nankör, hep kendini düşünen bir varlık olması nedeniyle, kurallar ve sınırlar, hak ve özgürlükler, onun bu yapısına uygun olarak konulmuştur. Sosyal ve hukuki konularla ilgili anlatımların geçtiği birçok ayette insanın benzer özelliklerine dikkat çekilmesi önemlidir. Ancak Kur'an, insanın bu iki yanını ortaya koymakla birlikte, Allah'ın insana güvendiğini, onu önemseydiğini, daima ona toleranslı davrandığını, onun olumsuz yanını rahmete çevireceğine olan inancını da aktarmaktan geri durmaz. Tevbe olgusu bu algının bir parçasıdır.

Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi Kur'an:

1- İnsanı, kesin bir irade sahibi, iyiyi de kötüyü de başka bir ifade ile dilediğini seçme özgürlüğü olan bir varlık olarak tanımlıyor.

2- İnsanın yaratılışından kaynaklanan herhangi bir ayrıcalığa sahip olmadığını, bütün insanların kadın-erkek, siyah-beyaz-sarı veya hangi coğrafyada yaşıyor olurlarsa olsunlar aynı kökten yaratıldıklarını vurguluyor.

3- İnsanın yeryüzündeki nimetlere çabası oranında ulaşacağına, zaafı veya üstün vasıfları oranında bir konuma sahip olacağına, başka bir deyişle, sahip olduğu mevcut konumunu kendisinin belirlediğine işaret ediyor.

4- İnsanın yapısal özelliklerini, üstün vasıflarını, zaaflarını, aceleciliğini, kıskançlığını, oburluğunu, bencilliğini de vurgulayarak, insanın bu özellikleriyle birlikte insan olduğunun, bu artı veya eksi yanlarından birini ön plana çıkararak hayatını sürdürdüğünün altını çiziyor.

5- İnsanın hukuk önünde eşit olduğunu, herhangi bir ayrıcalık ve kayırmanın söz konusu olamayacağını, herkesin hangi anlayışta olursa olsun sadece yaptıklarının karşılığını göreceğini net bir şekilde ortaya koyuyor.

6- Kendisine kaldıramayacağı yükün yüklenmeyeceğini, sorumlu ve yetkili olduğu şeylerden gücü oranında yükümlü olduğunu, bu nedenle kendisini ilgilendiren konularda kendisiyle istişare edilmesi gerektiğini, bu istişarenin de laf olsun diye veya gönül alma cinsinden bir danışma değil, dini bir zorunluluk olarak görüldüğünü açıkça ifade ediyor.

Kur'an özgür ve irade sahibi bir insan portresi çizerken, ondan da bu özelliklerine uygun davranışlar bekliyor. Bu konuda ümitvar bir tablo çiziyor. Ortaya koyulan sosyal düzenlemeler de özgür ve irade sahibi insanın yapısına uygun şekilde tezahür ediyor. Kur'an'ın ortaya koyduğu sosyal ve hukuki düzenlemeleri bu gözle irdelemek gerekir.

KURANIN HAK VE ÖZGÜRLÜKLER ANLAMINDA MUHATABI İNSANDIR

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız ilkeler çerçevesinde baktığımızda, eğer konu hak ve özgürlükler ise, Kur'an'ın muhatabının herhangi bir inanç ve anlayıştan bağımsız olarak nötr anlamda insan olduğunu söyleyebiliriz. Onun hitabı; "Eyyühannas" (ey insanlar)tır. Yani "her kim zerre miktar hayır işlerse mükafatını alacak ve her kim zerre miktar kötülük yaparca cezasını çekecektir" (Zilzal/99:6-8) Bu konuda herhangi bir anlayış, inanç ve ideoloji ayrımı yapılmaz. Ceza ve mükâfat noktasında ahirette bir ayrıcalık olmadığı gibi bu hayatta da bir ayrıcalık yoktur. İlkeler her zaman şahıslardan bağımsız olarak vaz edilmiştir.

Özellikle Mü'minlerden bu ilkelere sadık kalmaları ve kendi yakınları da olsa adil olmaları, adaleti gözetmeleri ve hayatlarının merkezine almaları istenmiş, en önemlisi de onlara adaleti, koruma, ayakta tutma, yaşatma ve geliştirme görevi verilmiştir (Maide/5:8). Bu görev, inanalar için, sadece sosyal bir yükümlülük değil iman etmiş olmalarının da bir gereğidir. Bu ilkedен taviz vermeleri imanlarından taviz vermeleri anlamına gelir. Çünkü adalet, adil olma ve adaleti gözetme İslam'ın esasıdır. Ve bu adil olma, maddi- manevi, pratik -teorik, sosyal –fikirsел her alan ve durum için en temel esastır . Kısacası, evren, hayat ve din/islam adil olma üzerine inşa edilmiştir.

Kur'an "Ya eyyuhellezine emenu" (ey İnanalar) dediği özel durumlarda bile bu genel hitaptaki temel ilkelere vurgu yapar ve ondan onlardan bu ilkeleri koruması istenir. Bu hitaplar bazen de özel ibadet/ ritüel alan ile ilgili olarak da kullanılır. Dini menasıklarla ilgili kurallardan, bazı helal ve haramlardan da söz edilir.

Kur'an İnsanı Özgürleştirmek İster

Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki Kur'an'ın en önemli hedeflerinden birisi insanı özgürleştirmektir. Bunun için de öncelikle ya kendisi özgür bir ortam oluşturur ya da mevcut ortamlar/coğrafyalar arasından en uygununu seçer. Kur'an metni ve ilk dönem uygulamaları bu bakış açısıyla mercek altına alındığında, bunun ipuçlarının görülmesi mümkündür. Bunu hem Kur'an'ın anlatım tekniği içerisinde, hem sembolik ifadelerinde, hem genel anlatımlarında, hem de verdiği örneklerde açıkça görebiliyoruz. İlk dönem uygulamaları da bu Kur'ani ifadelerin nasıl hayata geçirildiğini gözler önüne sermektedir. Kur'anî ifadeler ve ilk dönem uygulamalarına bakarak şunları söyleyebiliriz:

1- İnsanoğlunun cennetten yeryüzüne inişini anlatan öyküler/sembolik ifadeler insanoğlunun özgürleşme sürecini ve bu özgürlüklerin sınırlarını ortaya koymaktadır. (Tarafımızdan yayına hazırlanan, İranlı düşünür Ali Şeriatî'nin insanın yeryüzüne iniş serüvenini anlattığı "Hubut" adlı kitabı bu konuyu anlatan güzel bir örnektir.)

2- İnsanoğlunu özgürleştirmek isteyen son ilâhi vahyin, Mekke'de inmeye başlaması da Kur'an'ın özgürlüğe verdiği önemin önemli bir göstergesidir. Kur'an'ın Mekke'de inmeye başlamasının veya vahiy için Mekke'nin seçilmesinin bizim konumuz açısından şu anlamı ve sonuçları vardır:

a) Mekke'de kabileler arası dayanışmaya dayalı bir yönetim anlayışı olduğu için herhangi bir kesimin mutlak bir egemenliğinden söz edilmez. Görevler, kabilelerin güçleri oranlarına göre dağıtılmıştır.

b) Bu anlamda, iktidarda mutlak anlamda baskıcı bir yönetim bulunmadığı için, kişilerde "ben" olgusu, yani "ego" oldukça gelişmiştir.

c) Mekke'de bir anlamda kabileler demokrasisinin olması, Kur'an ayetlerinin gelmesinden sonra bile, özgür bireylere sanıldığı gibi öldürme veya yaralamaya varan baskı ve zulümler meydana getirmemiştir. Bir mağdurun başka bir kabilenin himayesi altına girme geleneğinin bulunması, sonucu ne olursa olsun bu geleneğin uygulanması, diğer toplumlara göre haksızlıkların asgari seviyeye inmesi sonucunu doğurmuştur. Müslümanlara karşı, Kureyş muhalefetine en yoğun olduğu günlerde bile baskı ve zulüm, ötekileştirme, psikolojik baskı, ticari ve sosyal yaptırımlardan öteye gitmemiş, hiçbir zaman öldürmeye ve katliama dönüşmemiştir. Kölelere yapılan baskı ve zulüm ise bunun dışındadır. Çünkü o kültür içerisinde bir köle, kişinin kendi şahsi malı olarak algılandığından, onlar ayrı bir statüde ele alınmışlardır.

d) Mekke'de İlahî kurumunun varlığı, hayatı yaşanılır kılmış ve asgari ekonomik şartları oluşturmuş. Haram Aylar uygulamaları ile de sınırlı da olsa sosyal barış sağlanmaya çalışılmış. Böylece insanın sorumluluğunu yükleneyeceği vasat ortaya çıkmış ve İslam bu vasat üzerine inzal olmuş.

e) Yine İlahî kurumunun bir yansıması olarak bölge halkı çevreleindeki küçük büyük bütün topluluklarla ticaret anlaşmalar yapmış, geçimlerini bu ticaret yoluyla elde etmeye çalışmışlar. Çevre kültürlerle tanışmışlar. Entellektüel anlamda da zenginleşmişler. Ayrıca ticaretin doğası gereği uzlaşma bir kültür olarak aralarında yer etmiş.

f) Mekke, yeryüzü ve yer altı zenginlikleri, coğrafi ve iklim şartları açısından yerleşime ve yaşamaya uygun bir bölge değildir (özellikle o dönem için). Bu nedenle güçlü toplumların istilalarına maruz kalmamış, herhangi yabancı bir kültürün hegemonyası altına girmemiştir.

3- Hicret olgusu, hem Habeşistan'a hem de Medine'ye yapılan hicretler ve bu hicretlerle ilgili Kur'anî ifadeler, müslümanların özgürlüklerine ne denli düşkün olduklarını, müslümanca ve insanca yaşayabilmek için özgür ortamların anlam ve önemini kavradıklarını ortaya koymaktadır.

4- Böyle bir ortamın yanısıra toplumda var olan söylenceler de özgürlüğün o toplum için önemini ortaya koymaktadır. Kur'an da bu bağlamda onların haberdar oldukları özgürlük hikayelerine vurgular yapmaktadır. Örneğin, Kur'an'da İsrailoğullarıyla ilgili anlatımlarda, özgürlüğün ne anlama geldiği, özgür ortamların kişiliğin oluşmasının olmazsa olmaz koşulu olduğu gözler önüne serilmektedir. Ayrıca aynı anlatımlar, baskıcı yönetimlerin kişilerin kimliklerini, kişiliklerini bozduğunu, kendilerine olan güvenlerini yok ettiğini anlaşılır örneklerle ortaya koymaktadır.

5- Ayrıca Kur'an, birçok ayetinde insanların baskıcı yönetimlerin zulmünden kurtarılması gerektiğini ifade etmekte ve müslümanlara bu anlamda ödevler vermektedir. Nisa Suresinin 75.ayeti bu anlamda özel bir öneme sahiptir. Ayrıca Bakara Suresi 205.ayetinde, zalim ve baskıcı yönetimlerin ekini ve nesli yok ettikleri belirtilerek, bu tür yönetimler kınanmakta ve insanlardan baskılara boyun eğmemeleri istenmektedir.

İşte böyle bir ortamda vahyolunan Kur'an'ın, dile getirdiği özgürlüklerin neler olduğunu, sınırlarının nerelere kadar uzandığını gereği gibi kavrayabilmek için:

1-Kur'an'ın temel prensiplerini ve amaçlarını,

2- Kesin olarak yasakladığı uygulama ve davranışları,

3- İlk dönem uygulamalarını (özellikle de Peygamber dönemi) neler olduğunu, nasıl işlediğini, çapraz okuyarak ve örnekler bazında karşılaştırma yaparak incelememiz gerekmektedir. Şimdi kısaca bu temel amaçlara bir göz atalım.

Kur'an'ın Temel Prensipleri ve Amaçları

1- Kur'an'ın en önemli ilkesi, bireylerin kendi sınırlarının farkına varıp, Allah'ı gereği gibi tanıyıp-tanımlayarak, özgür iradeleriyle tercihlerinin bir sonucu olarak teslim oldukları rabb'e kulluk/ibadet etmeleridir.

2- Kur'an, Allah'ı gereği gibi tanımanın bir sonucu olarak, yeryüzünde adaletin egemen olduğu bir toplumsal yapıyı, bunun doğal bir yansıması olarak da toplumsal refahı ve mutluluğu hedefler. O, bu hedeflere ancak mutlak anlamda bireyin mutluluğunun sağlanması ile ulaşılabileceğini söyler. Bunun için de kimlikli, kişilikli ve irade sahibi bireylerin oluşmasını temel ilke olarak belirler. Bunu ahlak ve takva vurgusu ile dile getirir.

3- Tevhit ve adaleti esas almasının bir sonucu olarak, şartlar elverdiğinde bu dünyada, değilse mutlaka ahirette, her kim doğru-yanlış ne yaparsa, yaptığıнын karşılığını göreceğini ifade eder. Çünkü hayatın sınırlı ve dünyanın geçici olması hasebiyle adaletin sağlanması için ahiret inancının önemini vurgular ve kötülük yapanların yaptıklarının yanına kâr kalmayacağını ve asıl hesaplaşmanın mutlak anlamda orada gerçekleşeceğini altını çizer ve yeryüzündeki sosyal yapıyı bu anlayış üzerine bina eder.

4- Kur'an, muhataplarının yapıp ettikleri şeyleri ve ortaya koydukları davranışları, özgür iradeleriyle kendi tercihlerinin bir sonucu olarak yapmalarını en temel hedefi olarak belirlediği için, hoş görülen veya görülmeyen, yasaklanan ve yasaklanmayan şeylerin neler olduğunu, hem ilkeler, hem de örnekler bazında açıkça ortaya koymuştur. Bu konuda gizli kapaklı bir şey bırakmamıştır. Özellikle yasakları teker teker saymış, bu sayılanlar ve benzerleri dışındaki her şeyin helal sınırları içerisinde değerlendirilmesini istemiştir.

İlk Dönem Uygulamaları

Kur'an'ın hedeflerini ve bu hedeflerin ne kadar uygulanabilir olduğunu, Peygamber dönemi uygulamalarını esas alarak da ortaya koymamız mümkündür. Bu uygulamaların boyutunu Kur'an'ı, nüzul seyrini göz önünde bulundurarak okuduğumuzda görebileceğimiz gibi, tarihî malzemelerden yola çıkarak bir okuma yaptığımızda da görebiliriz. Örneğin:

a) Peygamberimizin yakın arkadaşlarına, yakın çevresindeki insanlara (Ebu Bekir, Ali, Ömer, Zeyd, Süheyl, Bilal, Salman, Osman gibi) bakıldığında, oluşturmak istediği toplumsal yapının, bir kabile veya kabileler hiyerarşisine, bir seçkinler oligarşisine, bir sınıf veya ırkın egemenliğine dayanmadığı görülür. Kişinin bir şeyi hak etmesi için insan olması yeterli görülümüştür. Hiçbir zaman mazluma kimliği sorulmamış, kimliğine göre muamele edilmemiştir. Zalime de yine kimliği ve konumundan dolayı özel ve ayrıcalıklı davranılmamıştır. Peygamberimizin, "Kızım Fatma bile çalsa cezasını verirdim" anlamına gelen ünlü sözü bu durumu en belirgin şekilde ortaya koymaktadır. Peygamberimizin etrafında, her sınıftan ve farklı etnik kökenlerden gelmiş kişilerin eşit bireyler olarak yer alması, bir görev almaları durumunda

sadece yeteneklerinin esas alınması, ilk dönem uygulamalarında bir ayırma ve kayırmanın olmadığını gözler önüne sermektedir.

b) Peygamberin ve ilk Müslümanların her zaman özgürlüklerden yana oldukları, örnek uygulamalarla sabittir.

I- Hılful-Fudul (faziletli) Sözleşmesi önemlidir. Bu anlaşmayı önemli kılan şey, peygamberimizin risaletinden önceki bir dönemde, bu sözleşmeye taraf olmuş kişilerden biri olması değil, yıllar sonra, bir Peygamber olarak “Bugün de “Hılful Fudul’e davet edilseydim yine kabul ederdim” demesidir. Bu söz doğrunun, her dönemde doğru olduğunu ortaya koyduğu gibi haksızlıklara karşı durmak için her meşru oluşuma destek verilmesi gereğini de ifade eder.

II- Peygamberimizin Medineli Yahudilerle imzaladığı, “Medine Sözleşmesi” İslam’ın, inançlara, onların toplumsal hayattaki yansımalarına, çoğulculuğa, birey ve toplumların hak ve özgürlüklerine yaklaşımını ortaya koymaktadır.

III- Aynı şekilde Necran Hıristiyanlarıyla yapılan anlaşma da aynı ilke ve prensiplere işaret etmektedir.

IV- Peygamberimizin, Habeşistan Kralı Necaşi ile veya aynı idealleri paylaşan başka kişilerle iş birliği yapması, farklı inanç ve kültüre sahip kişilerle kurulacak ilişkinin boyutunu göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak, müslümanların başka toplumlarda hak ve hukukları gözetilerek yaşama imkânına sahip oldukları gibi başka inanç sahiplerinin de müslümanların egemen olduğu toplumlarda aynı şekilde yaşayabileceklerini ortaya koyar.

V- Resulullah’ın Medineli Ensar ile Mekkeli Muhacirleri kardeşler olarak eşleştirmesi, azatlı kölelerle, soylu efendileri kardeşler ilan etmesi, hatta bir azatlı köle olan Zeyd ile Kureyş’in ulularından birinin kızı olan Zeyneb’i evlendirmesi, Kur’an’ın ilk muhataplarının ulaştıkları insani seviyeyi ve özgürlük algılamalarını gözler önüne sermek için yeterlidir.

İnsanı ve toplumu özgürleştirmede atılan bu adımlar, ideal bir özgürlüğe ulaşmada izlenecek yöntemi ve nihai amacı da ortaya koymaktadır.

Bu anlamda İslam’ın önerdiği hak ve özgürlüklerin, elbette yalnızca Müslümanlara özgü olması düşünülemez. Çünkü özgürlükler, kişilerin inançlarından dolayı elde ettikleri bir ayrıcalık değil, insan olmaları hasebiyle elde ettikleri bir haktır.

Kur’an’ın Ahkâm Ayetleri Nasıl Anlaşılmalı

Kur’an’ın hak ve özgürlükler konusundaki tutumunu ve bugün insan için ne ifade ettiğini doğru algılayabilmek için, toplumsal hayatı düzenlerken hangi önceliklere dikkat ettiğini ve nasıl bir yöntem izlediğini de bilmemiz gerekir. Kur’an’ın toplumsal hayatı düzenleyen ayetleri “ahkâm ayetleri” olarak ifade edilir. Bugün ahkâm ayetlerini anlama konusunda nasıl bir yöntem izlemeliyiz ki onun hak ve özgürlükler vurgusunu kavrayabilelim. Bunu kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1- Ahkâm ayetleri indiği dönemde, bireysel ve toplumsal sorunları çözüyordu, bugün aynı ahkâm ayetleri benzer sorunları çözebilir mi veya çözebiliyor mu? Yaşanılan örneklerden yola çıkıldığında, ayetlerin, Kur’an’ın temel amaç ve prensipleri göz önünde bulundurulmadan okunduğu gibi, kendi bağlamlarındaki amaç ve hikmeti de gözardı edildiğinde sorunları çözmediği ve bazı yeni sorunlar da ortaya çıkardığı ifade edilir. Öyle ki bu okuma biçimi

kazanılmış bazı hakların görmezden gelinip, özgürlük alanlarının daraltılmasının da meşru gerekçesini oluşturmuştur.

Bu nedenle ilgili ahkâmın, hem ilgili ayetlerin amaç ve hikmetleriyle hem de Kur'an'ın genel amaç ve prensipleriyle birlikte ele alınması gerekir. Kur'an'daki bu örneklerin ilgili uygulamaların alt veya üst limitlerini ifade ettiği, bu limitler arasında örf'e göre hüküm vermenin mümkün olabileceği söylenebilir. Örf'ü bir zamanlar yaşanmış uygulamalar olarak görmemek gerekir. Her dönemin örfünün, kendi özel şartları içerisinde yeniden oluştuğu düşünülebilir.

2- Kur'an ahkâmı dinamik bir yapıya sahiptir. Durağan değildir. Daha çok genel ilkeler koyar. Kur'an'daki hadler, cezalar veya hukuk kapsamına giren ayetler evrensel yanı da bulunan konu ve sorunların çözümüne yönelik örneklerdir. Her toplum kendi çağ ve coğrafyasındaki benzer sorunları bu genel ilkeler çerçevesinde çözebilir. Çünkü Peygamber ve arkadaşları da Kur'an'da yer almayan birçok sorun için aynı yolu izlemiştir. Nikah ile ilgili bazı konuları, nikâhın caiz olmadığı bazı istisnai durumları, altın takma, ipek elbise giyme, mezarları ziyaret gibi uygulamaları bunlara örnek verebiliriz.

3- Kur'an ahkâmının iki yönü vardır:

a) Anı kuşatır; anlık sorunları çözer.

b) Geleceği kucaklar; geleceğe yönelik perspektif oluşturur, genel ilkeler koyar.

Böylece anı yaşarken geleceği de inşa eder.

4- Kur'an, toplumsal ve uluslararası boyutu olan sorunları bir süreç içerisinde çözer. Kölelik, miras ve içki konusu bunlara örnek verilebilir.

5- Bu sorunları çözerken, meşru bir şekilde elde edilmiş hakları kabul eder, genel ve özel ahkâmını bunun üzerine inşa eder.

6- Bu açıdan baktığımızda içtihat, Kur'an ahkâmının doğru anlaşılmasında olmazsa olmaz bir kural olarak karşımıza çıkar. Geçmiş uygulamalar ve bu uygulamalardaki amaç ve hikmet sorgulanıp, günün örfü de göz önünde bulundurularak ahkâm ayetleri kendi özel şartlarında yeniden yorumlanır.

Kur'an'ın Bir Hak Olarak Ortaya Koyduğu Düzenlemeler

Kur'an'ın bir hak olarak ortaya koyduğu ilke ve prensiplerin iki boyutu vardır. Başka bir deyişle Kur'an'ın bu konudaki düzenlemelerini iki başlık altında toplamamız mümkündür.

1- İnsanın doğuştan getirdiği yani canlı bir varlık olması dolayısıyla sahip olduğu hak ve özgürlükler

a) Yaşama hakkı

b) Can ve mal emniyeti, güvenli bir ortamda yaşama hakkı

c) Barınma, istediği yere yerleşme hakkı

d) Beslenme hakkı

e) Evlenme, aile kurma, çocuk yetiştirme hakkı

f) Mahremiyetinin korunması hakkı

g) Çalışma ve iş kurma hakkı

h) Adil yargılanma hakkı

i) Seyahat hakkı

- j) Sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşama hakkı
- k) Anadilini kullanma hakkı

2- Toplumsal ve sorumluluk ve akıl sahibi bir varlık olması dolayısıyla sahip olduğu hak ve özgürlükler.

- a) Bilgilenme ve öğrenme hakkı
- b) Sorgulama, itiraz etme, görüş bildirme, tercih etme, soru sorma, öğrenme ve seçme hakkı
- c) Düşüncesini ifade ve inanç özgürlüğü
- d) Sahip olduğu değerleri, özellikleri ve akli melekelerini koruma hakkı
- e) Kendini ifade etme hakkı
- f) İtiraz hakkı
- g) Hukuk önünde eşitlik
- h) Seçme, seçilme ve tercih hakkı
- i) İbadet etme hakkı
- j) Topluluk oluşturma ve örgütlenme hakkı
- k) Adil bir ortamda yaşama hakkı
- l) İş kurma, ticaret yapma, mülk edinme ve teşebbüs hakkı
- m) Sosyal güvenlik hakkı
- n) Kültür, gelenek ve anlayışını yaşama ve yaşatma hakkı

Akıl Özgürlük İlişkisi

İnsanı, insan yapan şey, öncelikle akletmesidir. Aklediyor olması, özgür olmasını zorunlu kılar. Bu nedenle olsa gerek, Kur'an insanın akletmesine sürekli vurgu yapar. Aklını kullanmayanları, çevrelerinde olup bitenleri sorgulamayanları, olanlar üzerinde kafa yormayanları, belli bir düşünceye körü körüne bağlananları hep tenkit eder. Öyle ki insanların içinde buldukları konumun, akledip etmedikleriyle ilgili olduğunu söyler. Akleden insanlar, çevrelerinde olup bitenleri fark ederler. Olumlu gördüklerine sahip çıkar, olumsuzları değiştirmeye çalışırlar. Farklı bir dünyayı ancak onlar kurarlar. Çünkü özgür bir iradeye ve özgür bir zihne sahiptirler. Özgürleşmiş bir akıl putları kabul etmez, put kırıcıdır. Ancak putları kırarak kendini yeni bir put olarak ilan etmez. Adı ne olursa olsun, gerçeğin dışında bir şeye tabi olduğunda, sorgulama yani akletme devre dışı bırakılmıştır demektir.

Bu nedenle Kur'an, akletmenin, özgür ve sorumlu bir birey olmanın en önemli şartı olduğunu doğrudan veya dolaylı olarak defalarca tekrarlar. Kur'an'a göre, insan, İslam'ı veya vahyi ancak özgür bir irade ve özgür bir algılama ile kavrayabilir. Baskı altında tutulan veya başkalarını taklit eden bir bireyin sorumluluklarını gereği gibi kavrayamayacağını söyler. Sorumluluğunun bilincinde olmanın, ancak akletmekle, sorgulayıp araştırmakla ve sonunda tercihini yapmakla mümkün olacağını ifade eder. Kur'an, özgürlüğün bir ölçüde, seçim ve bir tercih hakkı olduğunu da ifade eder. Tercih hakkını kullanmayanın, özgürlüğünü kaybedeceğinin altını çizer. Özgürleşmek bir süreç içerisinde gerçekleşir, taklitçi olmayı reddetmekle başlar ve tercihini yapmakla devam eder. Zamanla, kimlik ve kişilik sahibi bireyler olunması mümkün olur.

Özgürleşme hali çocukluktan kurtulmak gibi bir şeydir. Çocuklar, ilk önce çevrelerinde gördüklerini taklit ederler, sonra anlayıp kavramaya başlarlar, daha sonra da çevrelerini yeniden inşa edip oluşturmaya başlarlar. Çocukların "rüş çığına ermesi" dediğimiz bu olay, as-

İnada onun özgürleşme ve irade sahibi bir birey olmasıdır. Toplumun büyük çoğunluğu daima çocukluğunu yaşadığı için özgür toplumlar ve özgür yapılar bir türlü oluşmaz.

Sonuç

Allah'ın evren tasavvuru, özgür insan tasavvuru üzerine inşa edilmiştir. Tüm ilâhi metinler insan-evren ilişkisinin bir açıklaması veya kılavuzu gibidir. Zaten Kur'an'ın kendisi bir özgürlük projesidir ve özgür bir bireyi inşa etmeyi hedefler. Özgürlüğün mutlak anlamda kendisinde tezahür ettiği Yüce Yaraticı, yeryüzünün sorumluluğunu, ruhundan üflediği ve tüm saplantı ve bağlantılarından uzaklaşarak, özgür olmasını istediği insana yüklemiş, bir ölçüde onu yeryüzünün efendisi kılmıştır. İnsanoğlu ya özgürleşerek yeryüzünü imar edecektir ya da arzularının tutsağı ve kan akıtıp, fitne çıkaran bir varlık olarak onu harap edecektir. İnsanlık tarihi de aslında bu mücadelenin bir tarihidir.

Mehmet Yaşar SOYALAN
MAZLUMDER İstanbul Şube
Başkan Yardımcısı